

W Y K Ł A D

MATERYI NAUK DAWANYCH

w Szkole Powiatowej Rowieńskiej

w MIĘDZYRZECZU KORECKIM.

U

XX. PIJAROW.

Od dnia 1. Września 1816. do dnia 1. Lipca

1817. Roku.

INSTYTUT

BADAŃ LITERACKICH PAN

BIBLIOTEKA

00-330 Warszawa, ul. Nowy Świat 72

Tel. 26-68-63

20.013

NAUKA CHRZESCIAŃSKA

Dawana w dni Niedzielne i Święteczne w Klassach Początkowej i Szesciu wyższych.

w Klassie Poczynających.

Wyłożono najpierwsze Religij zasady: o BOGU i na jaki koniec stworzył człowieka i odkupił.— O Sakramentach, i Przykazaniach Kościelnych, i t. d.

w K l a s s i e I.

Zródło, obowiązki, pożytki i podział Nauki Chrześcijańskiej.— Wiara o BOGU, o Stworzeniu człowieka i grzechu pierworodnym.— Wiara o Chrystusie Panu.— Wiara o Duchu S.— o Świętych Pańskich — o Kościele.— o Sakramentach.— o Przyszłym żywocie.— Skład Apostolski.— Jstota uczynków Chrześcijańskich.— o Duchu Chrześcijańskim.

HISTORIA S. STAREGO TESTAMENTU.

O Stworzeniu świata.— Grzechu pierwszego człowieka.— o Potopie.— Abrahamie i innych Patryarchach.— o Nie-

woli Egipskiej. — o Wyyściu z niéy. — o Błakaniu się po Arabii — Przymierzu BOSKIEM z Izraelitami. — Weyściu do ziemi obiecanej — o Sędziach. — O Królach, Saulu, Dawidzie i Salomonie. — o Podziale Królestwa. — o Królestwie Izraelskiem i Judzkim. — o Niewoli Assyryjskiej i Babilońskiej i o tych którzy byli uwolnieni od téy niewoli. — o Powrocie żydów z tén niewoli do oycyzny i budowaniu Kościoła i miasta Jeruzalem. — o Rządzie Izraelitów. — o Odszczepieństwie Manassesesa, i wystawieniu Kościoła Samarytańskiego. — O Stanie żydów pod Alexandrem W. i innemi Królami Syryi i Egiptu i aż do zniszczenia ich przez Rzymian.

w K l a s s i e II.

HISTORIA S. NOWEGO TESTAMENTU.

O Zwiastowaniu. — Najswięt: Panna nawiedza Elżbietę — Narodzenie Chrystusa, Anioł opowiada Go Pastierzóm. Obrzezanie Chrystusa. — Trzëy Królowie. — Ofiarowanie Chrystusa. Ucieczka do Egiptu. — Marya znajduje Go w Kościele między Doktorami. — Chrzest Chrystusa. — Post Jego — Cud w Kanie Galilejskiej — Nawrocenie Nikodema. — Wskrzeszenie Córki Xięcia Synagogi i Syna iedney Wdowy. — Przywrócenie wzroku od urodzenia ślepemu. — Wskrzeszenie Łazarza. — Męka, śmierć i Zmartwychwstanie Chrystusa. — Zesłanie Ducha Świętego. — Powołanie Narodów.

w K l a s s a c h III. i IV.

Podano Ucznióm wykład obrządków powszechnych i zwyczajów zwykłych odbywać się w Kościele Katolickim w dni Adwentowe, Wielkopostne i poświęcone Uroczyścióm. Przy-

Zyga 3

czem okazano doskonale obyczaje i sposób pierwszych Chrześcian: *Naprzód*, aż do zburzenia Jerozolimy: *Powtóre*, Czas ich prześladowania, to jest trzy pierwsze wieki po narodzeniu Pańskim: *Potrzenie*, W wolności po Konstantynie Wielkim.

w K l a s s i e V. i VI.

HISTORIA KOSCIELNA.

Dane było wyobrażenie Dziejów Kościoła powszechnego w sposobie naykrotszym zastosowanym do poznania Wiary Chrześcijańskiej. W szczególności: Obranie S. Macieja na Apóstola; zesłanie Ducha Świętego.— Prześladowanie Chrześcian, Śmierć S-go. Szczepana. i nawrócenie Pawła S-go.— Początek nawrócenia Pogan.— Apostołstwo S. Pawła, powodzenia i cierpienia.— Sobor Jerozolimski, prześladowanie Chrześcian od Agryppy i kara tego.— Prześladowanie pod Neronem.— Męczeństwo Świętych Piotra i Pawła.— Prześladowanie pod Domicyanem.— Wojna żydowska, zburzenie Jerozolimy.— Prześladowanie pod Traianem i Markiem Aureliuszem.— Błędy i kacerstwa II go wieku.— Sprzeczka o czas Wielkanocny.— Prześladowanie pod Sewerem, Maxymem i Decyuszem.— Upadek wielu Chrześcian.— Pośłanie do Gallij.— Odszczepieństwo Nowacyana.— Spór względem Chrztu Heretyków.— Prześladowanie pod Waleryanem, Aurelianem i Dyoklecyanem.— Klęski państwa Rzymskiego.— Panowanie Konstantyna.— Początek Aryanizmu.— Sobor Niceński.— Powrót Aryusza i śmierć.— Znalezienie Krzyża Świętego.— Śmierć Konstantyna; Konfancyusz syn jego sprzyia Aryanom.— Dzieje Kościoła aż do przykładnej Teodozyusza pokuty.— Od Teodozyusza aż do wzięcia Rzymu przez Alaryka.—

He-

4
Herezya Pelagiusza.— O Nestoryanizmie.— Sobór Efezki, III. powszechny.— O Eutylianizmie.— Sobór Chalcedoński, IV. powszechny.— Kościół Rzymski.— Upadek pod Augustulem państwa Rzymskiego.— Kościół Gallij: Chrzest Klodoweusza Króla.— Stan Chrześcijaństwa w innych Kraiach — Drugi Sobór Konstantynopolitański, V. powszechny.— Dzieie aż do założenia Zakonu S-go Benedykta — Grzegorz Wielki.— Wyżanie do Anglij S-go Augustyna,— Dzieie od początku herezyi Monothelitów czyli Jednowolców aż do Machometa.— Błędy tego.— Herezye wieku VIII-VII. Sobór powszechny.— Przychyłość Karola Wielkiego ku Papieżom i Religij.— Śmierć jego.— Dalsza wiadomość Obrazoborców i ich upadek.— Błędy wieku IX.— O wzroście w nim Religij i Reformie Zakonników, Kannoników i. t. d.— Kościół Gallikański i Angielski.— Przyjęcie Wiary u Polaków, Duńczyków i Szwedów.— Dokończenie Schizmy Greków.— Spory o inwestytury — Nowe zakony w wieku X. i XI.— Dzieie Krucyat czterech w wieku XII.— Sobory różne.— Nawrócenie Pomorzanów i Inflantczyków.— Zakony Karmelitów, Cystersów, Benedyktynów i. t. d.— Zakony Żołnierskie i. t. d.— Wreszcie dla niedostatku czasu wytknąwszy większe błędy odszczepieńców doprowadzono pokrótce dzieie Kościoła Katolickiego do dni naszych.—

K L A S S Y W S T Ę P N E.

w Szkole Poczynających.

Nauczyciel podał ucznióm Naukę czytania, pisania i liczenia, tudzież sposobił ich do Klasy I. przez wykład Grammatyki na tęż Klasyę w uwagach ściągających się do Języka Polskiego. Wprawiał ich nadto w przypadkowanie imion, zaimków i czasowanie słów. Z tego więc wszystkiego zdać sprawę są gotowi.

NAUKA MORALNA

w Klasi e I.

Ogólne wyobrażenie Nauki Moralney — Potrzeby, należytości i powinności dzieci i Rodziców — Sprawowanie się dziecięcia posłusznego, szanującego i wdzięcznego swym Rodzicom, — Krótki zbiór tey nauki.

w Klasi e II.

Wywod powinności wzajemnych Ucznia i Nauczyciela — Wyobrażenie ucznia pełniącego swą powinność — Należytości wzajemne między panem i sługą.

w Klasi e III.

o Przystoynem obcowaniu, i pożyciu iednych z drugimi.

Potrzeba obcowania — Szczególnieyfe pobudki, które nas do tego wiada. — Obcowanie dwoiakie. — Przyczyny dwoiakiego obcowania. — Wyobrażenie spraw przystoynych i nieprzystoynych, tudzież należytości i powinności przyrodzonych. — Prawidło sądenia o sprawach i postępkach ludzkich, aby nie bładzić w ogólności.

Wszczególności z pomiędzy spraw nieprzystoynych popolicie w obcowaniu (trafiac się zwykłych: Kłamstwo. — Zmyślanie. — Obluda. — Obmowa. — Swarzenie się i upór. — Zrzędność. — Pośepność i podeyrzliwość. — Natrętność. — Pycha, i t. d. Z przystoynych zaś znacznieysze: Prawda i rzetelność. — Skromność. — Uczynność. — Łagodność. — Wyrozumiałość. — Grzeszczność. —

czność.-- Ochędóftwo.-- Towarzystwo z dobrym, i t. d.; będą materyą tłumaczenia się Uczniów téy Klasy.

Nakoniec zbieraiąc po krótce całą osnowę téy Nauki Moralney, dowiodą: że nie dosyc jest znać, i wiedzieć co jest dobrem, a co złem; lecz podług poznania żyć i sprawować się potrzeba, aby zapewnić sobie wszystkie pożytki przyftoynego obcowania i pożycia iednych z drugimi.

Wypisy z Autorów Klassycznych stosowne do téy Nauki, w każdej Klassie dawane były.

G E O G R A F I A

w K l a s s i e I.

Powszechnie wyobrażenie Jeografii.— Wykład używanych w nięć wyrazów.— Nadto o Europie w ogólności: o Rossyi, Norwegii, Szwecyi i Danii, opis w szczególności uczynią.

w K l a s s i e II.

Opiszą w szczególności Kraie południowe i środkowe Europy, iako też i Azyą całą.

w K l a s s i e III.

Opowiedzą wszystkie Państwa w szczególności, Afryki i Ameryki; a ze starożytney: Europy, Azyi i Afryki.—

HISTORIA STAROZYTNA:

w Klasye III.

Wiadomości Poprzedzające Naukę Historji, i jakie są: co jest Historja i dla czego potrzebna? Co są Epoki i Ery? Ery znaczniejsze.— Względem pierwiastków mieszkaney ziemi doświadczenie co pokazuje? Które kraje naprzód osuszone i zaludnione zostały?

Monarchia Assyryjska.

Epoki sławniejsze.— Początek Monarchij.— Dzieła Belusa.— mianowicie, otoczenie murem Babilonu, przyczynienie gruntów do zasięwu, wybudowanie wieży Astronomiczney i. t. d.— Początek panowania i wojny przez lat 17 Ninusa.— Oblężenie i wzięcie Baktrow.— Rządy Semiramidy.— Poskromienie przez nią Medów.— Wyprawa na Indów.— Ozdobienie Babilonu.— Jęj zeyście.— Panowanie Ninasza.— Krótka wzmianka o jego następcach, i koniec panowania Dynastyi Belusa.— Przywłaszczenie Belatara.— Panowanie Sardanapala.— Oblężenie Niniwy za tego panowania przez Arbacesa, i podział Monarchij.— Stan Monarchij Assyryjskiy od ięj podziału w ogólności, a w szczególności: Krolestwo Niniwy.— Rząd Ninasza II.— Wzmianka o jego następcach.— Zupelne zburzenie Niniwy pod panowaniem Saraka od Nabuchodonozora Babilonu, i Cyaxara Medyi Krolów.

Krolestwo Babilonu.— Oddanie od Arbacesa rządu Babilonu Belezysowi.— Era Nabonassara.— Zwycięztwo Nabuchodonozora, i ozdobienie Babilonu.— Zabicie Ewilada, wojna

woyna Neryglissara z Medami i Persami.— Pánowanie Labinita czyli Nabonada.— Wzecie Babilonu od Persów pod wodzą Cyrusa.

Królestwo Medów. Epochy! sławniejsze.— Zatrzymanie nad rozdzieloną Monarchiją Assyryyką władzy Naywyższéy, przez Arbacesa rządcę Medów.— Panowanie Arynesa czyli Deiocesa.— Artybarna czyli Fraortesa.— Aftybara czyli Cyaxara.— Woyny tegoż ze Scytami, i z Alliatem Królem Lidów.— Oblężenie, dobyte i zruynowanie Niniwy.— Panowanie Astyaga, czyli Aspanda.— Zamienienie Medów w prowincyą Perfką.

Monarchia Perska.

Początek Monarchij pod Cyrusem.— Rząd Kambizesa.— Panowanie Magów.— Wstęp na tron Daryusza.— Woyny Xerxesa z Grekami.— Panowanie Artaxerxesa.— Rządy Daryusza II- Artaxerxesa II- Ochusa.— Upadek Monarchij.

Nadto Uczniowie we wszystkich III. Klassach formowali Charaktery.

J E Z Y K Ł A C I N S K I.

w K l a s s i e I.

Fabulae Phaedri.— Lupus et Agnus.— Canis per fluvium carnem ferens.— Ranæ ad solem.

Fabula Æsopi.— Ranæ duæ.— Formica & Columba.

w Klasye II.

Fabula Phædri.— Prologus.— Æsopus & petulans.— Socratis dictum.— Pavo ad Junonem.— Naufragium Simonidis.— Homo & Asinus.

Ex Cornelio Nepote.— Vita Cimonis.

Ex Cicerone Epistola.— Ad P. Lentulum.— C. Curionem.— M. Cœlium.— Dolabellam.— Oppium. Tironem.

w Klasye III.

Ex Cornelio Nepote.— Vita Timoleontis. *Transibuli*

Ex Cicerone Epistola.— Ad C. Curionem.— Serv. Sulpicium.

Ex C. Plinio: Ad Corelliam Hispulam.— Ad Quintillianum.

Ex Virgilio: Descriptio Ætnæ.— Evander sacrorum Herculis Æneam originem, speluncam *Cæci* atque victoriam de illo, regionis illius, insigni olim prædone: edocet.

GRAMMATYKA

w Klasye I.

O wymawianiu łaciny na wzór Polsczyzny.— Znamiona Pifarskie.— Prawidła dobrego wymawiania.— Rozebranie mowy na Ośm części.— O nieodmiennych częściach mowy; z uwagami nad niemi.— O Imieniu i różnych jego odmianach i nazwiskach.— O Zaimku i różnych jego nazwiskach.— O Słowie i różnych jego odmianach i nazwiskach.— O *Konstrukcyi*: czyli Składni Szyku, Zgody i Rządu.

w *K l a s s i e* II.

W Imionach Polskich rodzaju rzeczowników żywotnych; nieżywotnych.— Rodzaje przymiotników polskich i łacińskich. Rzeczowników żywotnych i nieżywotnych.— Reguły powszechne i ogólne.— Stopniowanie przymiotników polskich i łacińskich.— Postaci Grammatyczne.— Przypadkowanie polskie i łacińskie.— Uwagi nad przypadkowaniem Imion nieforemnych i ułomnych.— Czasowanie Polskie i Łacińskie.— Pisownia Polska i Łacińska.

w *K l a s s i e* III.

Znaczenie wyrazów wewnętrzne.— Nazwiska wyrazów Grammatyczne.— Znaczenie wyrazów.— Początek ich i źródło z którego się nabywają.— Sposób dochodzenia wyrazów trudniejszych.— Znaczenia wyrazów współ-znaczących.— Przyczyny przenośni i ich cechy.— Porównanie Przenośni Polskiej z Łacińską.— Zródłołów.— Słoworód.— Poznanie składni myśli, przypadków, postaci.— Składnia zgody w Polczyźnie i Łacinie.— Składnia szyku i rzędu. Jloczas.— (*Prosodia*) Prawidła na Jloczas Polski i Łaciński.— Okoliczności do których się ściąga Jloczas Łaciński.— Prawidła na te wszystkie okoliczności Jloczasu.— Wierszopistwo i uwagi nad niem.— Uwagi nad liczbą zgłosek, średniówką, rymem i gatunkiem wierszów Polskich.— Miary, podział i nazwiska wierszów Łacińskich.

Prócz przykładów umieszczonych w Grammatyce, uczyli się jeszcze Uczniowie.

Z *Wirgiliusza* przez *Dmochowskię*: Opis Paklerza danego od Matki Eneaszowi w czasie wojny z Turnusem.

Z Kra-

Z *Krasickiego*: List do A. Krasickiego o obowiązkach Obywatelskich.

Z *Jakoba Delille*: Polowanie na Jelenia.

Na Zabawy Domowe.

W *Klassie I.* Podawane było Ucznióm przypadkowanie, stopniowanie Imion i czasowanie słów Polskich i Łacińskich: potem zaś moralne wyiątki z *Waleryusza Maxyma*: przekładali z Oyczyftego na Łaciński język.

W *Klassie II.* Przekładali z Oyczyftego języka na Łaciński i wzajemnie, *Historya Rzymka*: z *Eutropiusza*.

gocikata Morale z Waleryusza Maxyma
W *Klassie III.* Z Polskiego na Łaciński język przekładali wyiątki z *Flora*: z Oyczyftego, zaś na Łaciński, *Smierć Alexandra W.* i porównanie jego z Oycem *Filippem*, z *Justyna*: z *Cyzerona de Officiis*: wybrane kawałki, także z Polskiego języka na Łaciński tłumaczyli.— W dalszym ciągu roku poznawszy skład *Wierszopistwa* Polskiego, rozrzucone na prozę *Wiersze*, układali w rymy i niektóre *bayki Fedra* wykładali wierszem Polskim.

A R Y T M E T Y K A

w K l a s s i e I.

O działaniach Arytmetycznych w ogólności.— Poznawszy teorią czterech działań prostych stosowne do każdego z nich robili przykłady.

w K l a s s i e II.

Wyłożywszy teorią ułomków, wytłumaczono *prawidła czterech*

czterech działań wykonywających się za ich pomocą. Poznawszy działania w liczbach różnorodnych, czyli składanych, okazane były miary w używaniu przyjęte.— Poznawszy skład kwadratu czyli potęgi drugiej i sześcianu, czyli potęgi trzeciej, przyszli do sposobów wyciągania pierwiastków obu tych potęg z liczb iakichkolwiek.

Stosownie do tej Nauki Uczniowie mieli zadawane sobie przykłady.

w K l a s s i e III.

Wyłożą naukę o Stosunkach i Proporcjach; a odkryw-
szy w ostatnich znakomitsze własności, przytosią je do
rozwiązania reguły trzech, i wszelkich od niej w rozwiąza-
niu zawisłych zagadnień.— Na fundamencie Nauki o Stosun-
kach i Proporcjach wystawią własności postępów Arytme-
tycznego i Jeometrycznego; z kąd znowu znaczenie Loga-
rytmów, ich własności, sposoby wyrachowania tychże, u-
kłady i użycie tablic Logarytmowych; nakoniec samo uży-
cie Logarytmów ułatwiających rozwiązanie działań Arytme-
tycznych w przykładach okażą.

*W tej Klasie takż Uczniowie stosownie do Teoryi
mieli sobie podawane rozmaite przykłady.*

O G R O D N I C T W O.

w K l a s s i e II.

Wiadomość o ogrodach.— Sposoby uprawienia gruntu.—
Wybór miejsca na ogrody.— Ogrodzenie onych.— Zaślinie-
nie

nie ich od szkodliwych wiatrow.— Czas do ich zakładania.—
O Szkole na drzewa młode.— O zrazach do wszczepienia.—
Maść i narzędzia do wszczepienia.— Wszczepienie.— Kożuchowanie.—
Oczkowanie.— Łączenie drzewek.— Rozmnażanie onych.—
Piszczalkowanie.— Karbowanie.— Obcinanie drzew.—
Choroby drzew, ich przyczyny i sposoby zapobieżenia onym.—
O Kwiatkach.

ROLNICTWO

w Klasye III.

Wstęp do rolnictwa historyczny, okazujący początek i stan onego w różnych narodach.— Co jest rolnictwo?— Potrzeba i pożytki rolnictwa.— Uwagi o ziemi i położeniu gruntów.—
Ciepłe.— Zimne.— Światłe.— Powietrze.— Wodzie.— Deszczach i skutkach ich na ciała roślinne.— Różność gruntów.—
Ziemi czarnej, czerwonej, i t. d. Oranie.— Poprawa ziemi.—
O siewie i łakach.

KURSA NAUK

W KLASSACH STARSZYCH.

MATEMATYKA

GEOMETRYA ELEMENTARNA

w Klasye III.

Okazawszy przedmiot Geometrii i iey w krótkości użytek przywiodłszy, opowiedza pobudki pewnych miar długości; różność

różność ich w rozmaitych Kraiach.— Wyobrażenie linii prostej.— Kąta.— Tworzenie się koła, jego części podział.— Podania o kątach przyległych i w wierzchołku przeciwległych. W ciągu wielokrotnego przyftawiania Troykątów, wywodzi się własność koła zewnętrznego i wszelkie własności Troykątów.— Nadto własność linii prostopadłej od środka innej iakiey wychodzącej i linii dzielącej kąt na połowę.— Zagadnienia: *Względem wyprowadzenia lub spuszczenia prostopadłych, przerysowania kątów i dzielenia linii prostej lub kąta na połowę.*— Uwaga.

Własność linii równoległych i kątów różnie zwanych z przecięcia dwóch takich, przez trzecią wypadłych.— Własność Równoległoboku, i iaki czworokąt nim bydź może? Sposoby rysowania Kwadratów, Prostokątów i Równoległoboków.— Z porównania kąta zewnętrznego z dwoma przeciwległymi w Troykacie, wywodzi się ważność wszystkich jego wewnętrznych: iakoteż ważność kątów wewnętrznych i zewnętrznych w Wielokątach.— Poznawszy iakie Równoległoboki lub Troykąty równe są co do powierzchni, uczymy się zamieniać Figury iedne na drugie nie psując ich powierzchni, tudzież znaydować sumnę, lub różnicę dwóch figur iednogatunkowych.— Kwadrat z przeciw prostokątney Troykąta, i każdy kwadrat z ramienia kąta prostego, poznawszy komu się równaia: mamy sposób znalezienia kwadratu równego summie, lub różnicy dwóch danych: iakoteż zawieraiacego w sobie razy kilka kwadrat dany — Z własności zaś kąta w polkołu, wywodzi się sposób: zamiany prostokąta na kwadrat.— Poznana w Troykątach ważność kwadratów z przeciw roztwarto, i ostrokątney ułatwia wynaydowanie Powierzchni Troykąta, którego trzy boki w liczbach są wiadome. Poznawszy przyftawianie kół całych, ich wycinków,

i odcinków; nadto własność stycznych; wywodzi się własność i miary kątów, których wierzchołki w różnym są względem koła, położeniu i ułatwia się *wpisanie i opisanie koła Trojkatem.*

w K l a s s i e IV.

Stosunek powierzchni figur iednogatunkowych przy równych ich iednych wymiarach, równa się drugim ich wymiarom nie równym.— Z poznanej proporcjonalności boków i rownokątności Trojkatów, wywodzi się różnica zachodząca między równością, podobieństwem i przystawaniem figur, i podział figur podobnych na Trójkąty podobne. Zagadnienia: *względem znalezienia czwartej proporcjonalnej przecięcia, lub przedłużenia linii w danym stosunku, i wykreślenia Figury podobnej względem danej.* Wiadomość i sposób wykreślenia średniej Geometrycznej.— Prostokąty mające boki na odwrót proporcjonalne są równe, i wzajemnie.— Przytosoowanie podania tego do Równoległoboków, Trojkatów, i Proporcji ciągłej.— Linie przez punkt w kole, lub za kołem prowadzone w jakim stosunku przecinaia się, lub są do siebie? Własność Kwadratu ze stycznej i odległości linii do środka punktu za kołem.— *Znalazłszy stosunek kwadratu do Prostokąta, lub dwóch Prostokątów, albo też kwadratów, wyprowadza się własność stosunku Składanego i Dwumnożnego: w którym to ostatnim są powierzchnie wszystkich figur podobnych.*— Rys. ogólny wielo-kątów foremnych.— Własność i sposób wpisania w koło sześciokąta i Trójkąta foremnego.— Powierzchnie Wielokątów foremnych opisanych i wpisanych w koło, komu się rownaia.— Stosunek powierzchni Dwunastokąta do kwadratu ze średnicy jest *tak* iak 3: 4—

Używanie *Przenośnika, cęrkla Proporcjonalnego, podziałki (Scala)* i podziału *Noniusza* w wykreśleniach geometrycznych.

Wstępna wiadomość do Trygonometrii Płaskiej o Logarytmach.— *Dano tyle poznać uczniom, ile potrzeba umieć, aby je przystosować można do rozwiązania Reguły trzech, Działań Arytmetycznych na ułamkach zwyczajnych, dziesiętnych i wyciągnięcia pierwiastku kwadratowego.*

TRYGONOMETRYA PŁASKA.

Rozwiązanie Trójkąta za użyciem Proporcji Geometrycznej, a które jest celem Trygonometrii, wciąga nas w potrzebę porównania boków i kątów Trójkąta.— Lecz ponieważ boki nie będąc proporcjonalne kątóm sobie przeciwnym czynią stosunek równy stosunkowi linii Trygonometrycznych, przeto poznanie takowych linii i oznaczenie ich wielkości na kąty i łuki koła, które wyrażać mają i wiadomość: które linije Trygonometryczne brane w stosunek zamiast kątów, czynią go równym stosunkowi boków, stanowią istotę Trygonometrii. Z tąd bowiem i rachunek tablic na linije Trygonometryczne w trzech podaniach i obrachunek Trójkąta w trzech fundamentalnych twierdzeniach wyciąga się.

Zastosowanie Trygonometrii do rozwiązania zagadnień mających miejsce w działaniach na gruncie; na Mappie Wsi, Zastawia przyległej Międzyrzeczowi, przez siebie sporządzonej okaza.

KWA-

KWADROWANIE KOŁA.

Teorya koła wyłożona była z dzieła *Archimedes* w następujących podaniach: *naprzód*. Obwody wielokątów foremnych w koło, lub na kole opisanych są w stosunku promieni tychże kół. — *Powtóre*: Mając dwie ilości nierówne w liniach, można znaleźć dwie inne, których by stosunek większy do mniejszy był mniejszy od stosunku danego: na czem okazuje się; że stosunek obwodów wielokątów na kole lub w koło wpisanych, może być mniejszy, od jakiegokolwiek ilości naznaczoney. *Potrzebie* Stosunek okręgów kół do swych promieni. — *Wniosek*: *Poczwarte* Powierzchnia koła iakiemu Trójkątowi, a Powierzchnia Korony iakiemu Prostokątowi równa się. *Wniołki*. Wyprowadzony stosunek *Archimedes* 7: 22: to jest średnicy do Okręgu koła i inne przybliżone, ułatwiają rozwiązanie wielu zagadnień.

GEOMETRYA BRYŁ.

Wiadomość ogólna o rozległości z trzema wymiarami — Zbicie mniemania o składaniu się Brył, powierzchni i linii. — Wykład krótki tego, co się w tej części zawiera.

Z położenia rozmaitego linii względem płaszczyzn i względem innych linii na nich znajdujących się, uczymy się *spuszczać lub wynosić prostopadłe do płaszczyzny*; nabywamy wyobrażenia kąta pochyłości. — A z położenia znowu rozmaitego linii względem linii na odmiennych znajdujących się płaszczyznach, poznamy różne położenia płaszczyzn iednych względem drugich i ich własności. — Uwagi względem kąta bryłowego złożonego z płaskich. — Bryły foremne z iakich kątów bryłowych i ścian składać się mogą,

i wiele ich być może? Przystawianie katów bryłowych.— Złożywszy kat bryłowy z trzech płaskich, wyznaczyć i wyrachować pochyłości ścian jego.— Skład i rodzenie się Równoległościanu Prostokątnego — Ich przystawianie. — Stosunki ich bryłowości przy równych jednych wymiarach.— Równoległościany są równe, gdy mają podstawy w stosunku odwrotnym wysokości i nawzajem.— Wyznajdując w liniach stosunek sześciannu, do Równoległościanu trafiamy na wyobrażenie stosunku trój - mnożnego, w którym są do siebie wszelkie sześcianny.— Skład Równoległościannów nieprostokątnych, ich rodzenie się i przystawianie.— Równe są w bryłowości, przy równych podstavach i wysokościach, iak kolwiek ściany ich byłyby położone.— Skład, rodzenie się, nazwiska, gatunki Graniałostupów.— Graniałostupy trójkątne są połowami Równoległościannów, stąd wszystko im przystosować można, co było o Równoległościannach.— Skład, części, nazwiska, gatunki ostrostupa.— Przecięcie jego równoodległe od podstawy,-- Droga fundamentalna wskazująca wartość różnicy graniałostupów jedney wysokości, opisanych od wpisanych na ostrostupie, doprowadza do postrzeżenia równości dwóch ostrostupów, których podstawy i wysokości są równe. Rozkład Graniałostupa Trójkątnego na trzy równe Ostrostupy, pokazuje, że wszelki Ostrostup jest $\frac{1}{3}$ Graniałostupa jedney z nim wysokości i podstawy.— Uwagi ³ o wyznaczeniu bryłowości. Czwo- i Osmiościanu.— Skład, Oś, nazwiska, gatunki Walca.— Przecięcie jego równoodległe od podstawy.— Powierzchnia krzywa walca prostego i cała komu się równa? Kiedy dwa walce równe są w bryłowości, stosunek ich przy równych podstavach, lub wysokościach.— Skład, Oś, gatunki Ostrokągu.— Przecięcie jego przez wierzchołek, i Podstavę lub równoodległe od podstawy czym jest?— Własność płaszczyzny dotykającej w jedney tylko

linij powierzchni krzywéy Ostrokřegu.— Można opisać i wpisać Ostrokřegowi dwa Ostrograny foremne którychby powierzchnie scienne, zbliżały się iak tylko można do stosunku równości.— Powierzchnia krzywa Ostrokřegu prostego, iakiemu Tróykątowi, a Ostrokřegu ściętego, iakiemu Prostokątowi się równa?— Bryłowość Ostrokřegu prostego równa się ieszcze innemu Ostrokřegowi, mającemu za podstawę powierzchnią jego całą a za wysokość prostopadła spuszczoną od środka podstawy Ostrokřegu nabok.— Powierzchnia kulista.— Srodek, Oś, koło wielkie i małe kuli.— Stosunek powierzchni i bryłowości kuli, do powierzchni i bryłowości walca na niey opisanego.— Bryłowości wycinków, odcinków Kloca kulistego; ich stosunki.— Bryły podobne, tak płaskimi iak i krzywemi powierzchniami zakończone mają powierzchnie swe w stosunku kwadratowym; a bryłowości w stosunku sześciennym swoich wymiarów.— Uwagi względem rosnienia bryłowości brył podobnych.— Użycie linii, brył na cęrklu proporcjonalnym.

JEOMETRYA PRAKTYCZNA.

Użycie stolika w wymiarze rozległości i robienie Mapp.— Wyznaczenie w żądanych miarach linii w pośrodku nieprzystępnéy.— Rysowanie i robota Mapp gruntów rozmaicie położonych, a nie bardzo rozległych.— Wymiar i proporcjonalne Zrysowanie biegu rzeki.— Oznaczenie na Mappie zakrętów, ulic, gościńca, drogi.— Wyznaczenie odległości od dostępnego, do niedostępnego punktu.— Wymiar szerokości rzeki.— Robota Mappy obszérniejszyego placu, lub okolicy miejscami niedostępnéy i nie przebytéy.— *Uwagi ogólne:* o zwiedzeniu i przejrzeniu okolicy, której Mappę Jeometra przedsięwzięrze rysować.— *Uwagi szczególné:* względem obrania fundamentalnéy podstawy i utrzymania cią-

ględy a nieprzerwaney roboty.— Odmiany papieru na sto-
liku.

*Wiadomości tych doświadczali uczniowie przy wymia-
rze Jurydyki XX Pijarów.*

O RÓWNOWAZENIU.

Nauka i zasady Równowazenia.— Różnica między linią
równowagi pozorney a linią równowagi prawdziwey.— Spo-
soby wynalezienia 2, 3, 4. itd: punktów do równowagi.—
Równowazenie proste.— Równowazenie złożone.— Wybicie
tamy, albo wysypanie grobli do pewney daney wysokości.
Z wiadomey wysokości wezbrania wody wyznaczyć, iak wiel-
ką część przyległey niziny wylewem swoim zabierze.— Spo-
sób, ktorego młynarze i grabarze w dochodzeniu spadku wo-
dy używają.

A L G I E B R A

w K l a s s i e V.

Stan przyrodzony ludzi czuiących potrzebę rachunku,
domyslać się każe, że na wzór rachunku palcowego wskaza-
nego od natury, utworzony został rachunek kamykowy, stąd
też podobno i znaczenie wyrazu łacińskiego (*calculus*) na-
dano rachunkom.— Dzieło to podobności, zbliżyło zwolna
narody, których język był dobrze zrobiony do wynalazku
naużyteczniejszego, to jest do odkrycia najprostszych wy-
rażeń, któreby ulgę czyniąc pamięci, stawiały oczom, cały
ciąg rozumowań, w celu rozwiązania zagadnień iakiegokol-
wiek rodzaju. Wyrażenia przy pomocy niektórych charakte-
rów, iako to: *Alfabetu i Cyfer*, wprowadziły w rachunek ię-

zyk najprostszy, a ten jest *Algebra*.— Znaki tego języka są dowolne; jedne służą do wyrażenia pewnych wielkości, drugie do wyrażenia ich stanu.— Poznajemy wielkości przez porównanie jednych z drugimi i przez związki między nimi zachodzące. — Dyalekt ten ma swoją Grammatykę, w której odkrywa się użycie ogólnych wyrazów, rozmaitego ich znaczenia i ich składni.— Przedmiot Algiebrzy jest zbliżać tylko do rozwiązania: resztę zaś rachunek cyfrowy, czyli Arytmetyka kończy.— Wykład ilości wyrażanych *dodatnie i ujemnie* (\pm) — Spółczynniki liczebne, znacząc powtórzenie, oznaczonym razem pewnej wielkości tłumaczą naturę *mnożenia*.— Przepisy tego działania dają w Algiebrze wyobrażenie *wykładników* i sposób obchodzenia się z nimi; tudzież prawidła oznaczenia, i wykonania samego działania.— Od części idziemy do składu przez działanie *Mnożenia*. Prawa służące na uczynienie tego składu odkrywają sposób wrócenia się od składu, do jedney z części.— Ta droga rozbioru, nazywa się w rachunku *Dzieleniem*; które mając cały skład zniszczyć ma prawidła przeciwne prawidłom składu, czyli *Mnożenia*.— Zatrudniając się wielkościami, wpadamy na potrzebę uważania ich części: z kąd rodzi się wyobrażenie *Ułomków*.— Natura Ułomków, iako pewnych wielkości zawisła od swéy miary w mianowniku zawartéy: na tém wyobrażeniu zasadza się różnica ilości całych, od ułomkowych: na niém gruntują się prawidła znaczenia i wykonania działań Arytmetycznych w Ułomkach.— Pożytek iaki Matematycy odnoszą z wykładników odjemnych.—

Okazawszy tworzenie się potęg i wyciąganie pierwiastków w Dyalekcie literalnym, gdy ilości są jednowyrazowe wyprowadza się własność ilości *Pierwiastkowych* (*Radicales*) — Tłumaczy się znaczenie ilości *głuchey*: toż rozkład pierwia-

stków na rzetelne i te ilości, które mają i powinny zostać pod znakiem— Wywód kiedy dwojaki pierwiastek byź może.— Czy nazwisko ilości *urojonych* (*imaginaræ*) dobrze jest dobrane i czy można takowych ilości mieć wyobrażenie? Tworzenie się potęg gdy ilości Algebraiczne z kilku wyrazów złożone, mnożyć umiemy, żadney nie podpada trudności: a uważając rozwijanie się ilości podnoszącéy się do potęgi drugiej, trzeciéy i. t. d uczymy się wyciągać pierwiastki tychże potęg.— Wzory na wyrażenie potęg coraz wyższych z ($x^2 a$) — Z tego przychodziemy do zrozumienia praw które *Wzór Newtona* (*Binomium Neutronii*) zawiera.

o Z r ó w n a n i a c h.

Iłości osobno uważane prowadzą do pewnych znaków ięzyka: porównane zaś iedne z drugimi przez wzgląd na samę tylko *toż samość* (*identitas*) iednych obrazów z drugimi, prowadzą do nowego rodzaju wyrażen, które nazywamy *zrównaniami* (*Aequationes*) — Teorya rozwiązania zrównań wydobywa się z praw toż samości; na niéy gruntuie się wiele ważnych własności, tak zrównaniom, iak i pierwiastkom służących.— W zadaniu w którym iest kilka ilości nieznaných, dostrzeżenie związku między ilością nieznaną iedną, a samemi znanemi iest niepodobne.— Przerobienie zrównań na takie związki, nazywa się w Algjebrze *Eliminacya* onych.— Prawidła tego rachunku, wydobyte są z własności ogólnych zrównań; albo też z początku *Pytań nieoznaczonych*, (*Problemata Indeterminata*) — Z uwagi nad wykładnikami ilości nieznanéy przychodzimy do wyvodu troistego gatunku wyrazów znajdujących się w zrównaniu *Stopnia drugiego*. — Rozwiązanie zrównań stopnia tego, za-

wisto od praw potęgi drugiey i sposobu z nią obchodzenia się.— Natura zrównań drugiego stopnia wyklada się w roztrząsaniu przyczyn sprawujących, że wszelkie zrównanie tego stopnia dwoisté rozwiązanie przypuszcza.— Odkrycie znaku pewnego, po którym od razu poznaćby można, czy zrównanie drugiego stopnia podobne jest do rozwiązania, czy nie? Wyobrażenie zrównań czystych *Trzeciego stopnia* czyli sześciennych.— Rozwiązanie ich zależy na wyciągnięciu pierwiastku sześciennego z obu stron.— Z trzech wartości pierwiastku sześciennego, jedna tylko jest rzeczywista, dwie zaś niepodobne, iako zawierające się w wyrażeniach uroionych.— Wyobrażenie zrównań spełnionych trzeciego stopnia.— Prawidła na wyciąganie z takowych zrównań wartości; *pierwiastki zrównania* (*radices æquationis*)— Własność zrównań co do spółczynników i znaków.— *Reguła Karteziusza* czyli *de Gua* na rozpoznanie pierwiastków *dodatnich i uroionych*, czy służy zrównaniom mającym pierwiastki uroione (*imaginariæ*:)— Z ogólneý własności zrównań wyciągamy tę prawdę, że ostatni termin zrównania iakiegokolwiek, jest mnogością ze wszystkich pierwiastków.— Rozebrawszy więc go na mnożniki, moglibyśmy pomiędzy nimi odkryć te, które są pierwiastkami zrównania.— Ten sposób rozwiązania byłby zaiście powszechny na wszystkie iakiegokolwiek stopnia, gdybyśmy byli w stanie rozebrania iakieykolwiek liczby na swe mnożniki.— Lecz gdy liczba iaka rozbięra się na bardzo wiele mnożników, działanie przypadnie pracowité a często bezskuteczne.— Chcąc zatem ulżyć pracy, używamy reguły podanéý od *Kardana* czyli *Scypiona Ferro* — Uważając tę za niedostateczną do zrównań, gdzie drugi wyraz znajduie się wprowadzony ilość nie znana na zniszczenie drugiego wyrazu.— Prawda ta odkryta nagradza swą pięknnością pierwsze nasze kuszenia się

bezskuteczne.— Wyobrażenie zrównań czyitych i spełnionych *Stopnia czwartego*.— Prawidła na wynalezienie pierwiastków zrównań *Stopnia tego*, podług sposobu podanego przez *Ludwika Ferrari* czyli *Bombelli*, oraz sposobu podanego przez *Eulera*. Poznawszy zaś dokładnięć ścisła zawisłość między zrównaniami wyższych *Stopniów* o zrównaniem *Stopnia trzeciego* odkryją granicę, za którą rozum ludzki w rozwiązaniu zrównań postąpić nie mógł.

W tej Klasie prócz teoryi dawane były uczniom przykłady stosownie do powyżęć wyłożonych materyy.—

Nakoniec zakończą sprawę Historyą Algiebry.

LOIKA w Klasie VI.

Przedmiot i podział Loiki.

Natura uczy rozbioru, wykład początku rodzenia się wyobrażeń i władz Duszy.— Czucie najpierwsza władza duszy: umiejętność nią kierowania, na czém się zasadza?— *Natura uczyć nas zaczyna; daley ostrzegać przestaie: iakież w ten czas środek nabywania wiadomości? Nabywamy wyobrażeń rzeczy zmyślowych postrzegając je następnie.—* Wyobrażenie rozbioru.— *Rozbiór myśli.—* Rozbiór tworzy dowcipy w poznaniu trafne.— *Porządek naturalny uczenia się iaki?—* Wyobrażenia są naprzód pojedyncze, potem powszechne, daley gatunkowe.— *Sztuka tworzenia się tego układu nie zależy od przyrodzenia, musi mieć swój kres.—* Ze skutków o bytności przyczyny sądzimy; a z ciągu skutków i przyczyn, przychodzimy do wyobrażenia przyczyny czyli BOGA i przymiotów.— *Wyobrażenie spraw, nałogów.—*

Wyobrażenie cnoty, występku, moralności spraw.— Rozbiór daje nam poznać władze umysłu; te zawierają się we władzy uczucia.— Z uczucia uważanego jako przyjemne lub nieprzyjemne rodzą się wszystkie działania od woli zależące.— Fałszywe przypuszczenia o przyczynach czułości i pamięci, są skutkiem złego rozumowania.— Ruch w zwierzęciu jako początek jego wegetacyi, przyjmuje pewne determinacye, które są przyczynami czułości.— Działania zmysłów na mózg, czynią zwierze czułym i ruszającym się podług woli.— Gdy ciało nabywa pewnych nałogów i mózg podobnie; a te są fizyczną przyczyną i powodową pamięci.— Wszystkie skutki pamięci wykładają się przez nałogi mózgu, w którym ma szczególniejsze swe siedlisko.— Wykład snów.— Przyczyny osłabienia, lub utraty pamięci.

Sposób rozbiorowy w swoich środkach. i skutkach uważany.

Natura sama uczy nas rozumować: zapomniawszy ię przestwór, rozumujemy podług złych nałogów, które nas do wielkich błędów prowadzą.— Rozbiór czyni się za pomocą pewnych znaków.— Znaki początkowe są migi.— Pierwsze ich zasady są nam wrodzone i. t. d.— Wszystkie języki są sposobami rozbiorowemi; w początku były dokładne; iak potem takimi bydz przestały? — Języki tworzą w nas wiadomości, mniemania i przesady; a języki nauk nienaylepię są utworzone i. t. d.— Rozbiór tworzy języki i umiejętności; za nim więc, nie za imaginacyą iść powinniśmy w szukaniu prawdy.— Definicye są niepotrzebne.— Rozbiór sam oznaczać powinien wyobrażenia.— Sposób zbiorowy pełen ciemności.— Błąd tych, którzy spo-

sób

D₂

sób zbiorowy nad rozbiorowy przykładają. — Dokładność nauk od prostości języka zawisła; dowód tego w rozwiązaniu zagadnienia Algebraicznego. — Algebra jest właściwie językiem. — Na czem zależy sztuka rozumowania? — Co się rozumie przez fenomena, postrzeżenia, doświadczenia? Używanie domysłów. — Podobność ma różne stopnie pewności.

F I Z Y K A

w K l a s s i e IV.

Wiadomości ogólne.

Przedmiot Nauk Fizycznych. — Z uwagi skutków przyrodzonych podział tychże nauk na *Fizykę, Chemię i Historiã Naturalną*. — Wyobrażenie rozciągłości, jako najpierwszój własności ciał: ich kształtność. — Dowiedziona Dziurkowatość w ciałach jest przyczyną, że w nich *massa* proporcjonalna nie jest *objęciu*. — Doświadczenia *Sanktoriusza, Dodard, Lavoisier i Seglana* nad *przeziwem* (transpiration:) płucnym i skórnyim z dziurkowatości skóry zwierząt pochodzącym. — Nieprzenikliwość. — Mniemania różnych o podzielności ciał: zdanie Newtona o iey granicach. — Powrót ciał do ich pierwotnego kształtu, na skutek sprężytości: zdania różnych o przyczynie tęj własności.

o R u c h u.

Wyobrażenie *ruchu, siły i chyżości*. — Stosunek w jakim jest siła względem *massy i chyżości*. — *Bezwładność* ciał

ciał: sposób którym tę własność wyobraża *Laplace*.—
 Przyczyna dla której ciała zostawione samym sobie, upada-
 ia.— Stosunki zachodzące w ruchu iednostaynie przyspie-
 szonym i iednostaynie.— Ruch ciał złożony i onego pra-
 wa, z tad się tłumaczy skład i rozkład sił.— W ruchu od-
 bitym ką *odbicia* równy *kątow* *wpadania*; prawa, pod-
 dług których rozdziela się ilość ruchu w ciałach spręży-
 ftych i niesprężyftych, gdy te uderzają się.— Ruch ciał
 załamany: warunki powiększające to załamanie.— Wyobra-
 żenie i stosunki sił odśrodkowych i dośrodkowych: przy-
 czyna, czemu ciała blisko równika są lżeysze od ciał bę-
 dących przy biegunach ziemi.— Opór powietrza; przyczyna
 nierowności w spadaniu ciał.

Równowaga i ruch machin.

Środek ciężkości ciał; sposoby jego wyznaczenia.—
 Wyobrażenie Machin i podział onych.— Rodzaje *Drągów*
 z przyftosowaniem i uwagami względem siły i oporu. *Szala*
pospolita: dwa gatunki *Szali Rzymfkiey*.— *W kołowrocie*
i Krążku, iak się mieć powinna siła do *massy* w czasie rów-
 nowagi? *Równia pochyła*: środek ciężkości na nię uważ-
 zany.— *Klin i sruba*.— *Wykład Przemianu prostego i*
złożonego: *Sruba Archimedes*a.— Wyznaczenie stosunku
w kołach palczyftych, w Ltwarze i srubie nieustaiącey.—
 Zmniejszanie siły w machinach z iakich pochodzi przyczyn.

Równowaga ciał płynnych.

Różnica ciał płynnych od stałych.— Ciśnienie pły-
 nów na dno, bezwzględnie na ich *massę*, iest wstosunku pod-
 staw i wysokości naczyni.— Przyczyna podniesienia się pły-

RÓW

nów jednorodnych do toż - samych wysokości w naczyniach połączonych: stosunek tychże wysokości w płynach różnorodnych. — Zdarzenia rurek włosowych ich teoria. — Ciśnienie płynów na tamy pionowe, jest w stosunku dwumnożnym głębokości. — Ciała stałe zanurzone w płynach, tyle tracą ciężaru, ile waży wypchnięty płyn, którego te ciała miejsce zajmują: dalsze z tad uwagi. — Sposoby wyznaczenia gatunkowych ciężarów ciał stałych, i płynnych, lżejszych i cięższych od wody; ~~użytek~~ użytek w tem celu szalek hydrostatycznych: Cieczomierzów Farenhejta, Nikolson de Beaume i. t. d. — Skład mechaniczny tych narzędzi. — Zastosowanie wynalazku Archimedesesa do dóycia w pomieszanych dwóch metallach jaka jest każdego ilość z osobna.

JEOGRAFIA ASTRONOMICZNA.

Opisanie świata powszechnego: do iego znajomości prowadzi zmyśl: granice tego zmyślu. — Świat widoczny. — Podział ciał Niebieskich na gwiazdy stałe i błakające się: tych ostatnich na planety glowne, Xiężyce i Komety: ich różnica od innych Planet. — Wykład świata słonecznego do którego należy ziemia. — Własności okregów planetarnych: ich mimośrody (excentricité)- Bieg Planet i Komet około Słońca, — Prawa, które w tym biegu zachowują. — Bieg wirowy ciał, i iego skutki. — Wykład fil utrzymujących wszystkie ciała niebieskie w przestrzeni niezmiernéy świata, nadających im bieg wirowy, około osi i bieg peryodyczny około Słońca. — Figura ziemi: sposoby iéy wyznaczenia. — Poziom: iego własności. — Co nazywamy wysokością gwiazd i iak się ta wynayduje? Wykład Nauki Mikolaia Kopernika, z tad się tłómaczy, że bieg dzienny nieba, jest skutkiem obrotu ziemi, około swéy osi. — Równik: iego własności. — Szerokość

rokość ieograficzna.-- Zboczenie gwiazd.-- *Południk* iego własności.-- Długość ieograficzna.-- Dokładne oznaczenie położeń mieysc na kuli ziemskiej zależy od wyznaczenia ich szerokości i długości ieograficznój.-- Wyrażenie długości ieograficznój przez czas.-- Różny widok biegu dziennego, zależy od różnego położenia poziomu mieysc ziemskich względem Równika: ztąd się tłómaczy długość i krótkość dni i nocy.-- Podział powierzchni nieba na *gromady gwiazd*: (constellation).-- *Zodyak - Ekliptyka*: cztery ważne iey punkta.-- *Pochyłość Ekliptyki*.-- *Koła wrębne*.-- *Zwrotniki*. *Koła biegunowe*.-- Dowody biegu rocznego ziemi około słońca. Zastosowanie praw światła i ciepła do kuli ziemskiej.-- Położenie ziemi przez wiosnę, lato, jesień i zimę.-- Tłómaczenie odmian czterech pór roku.-- Mieszkańce między Zwrotnikami mają dwa razy na rok słońce w swoich wierzchołkach.-- Długość roku *gwiazdowego i zwrotnikowego*.-- Bieg trzeci ziemi, w którym oś iey obraca się około osi Ekliptyki, jest powodem cofania się punktów równonocnych.-- Nie równa długość pór roku: odmiana odległości ziemi od słońca.-- Różnica naywiększej i naymniejszej iey odległości: średnia odległość.-- Podział ziemi na *Pasy* (zones) i *strefy*.-- *Xiężyc ziemski*.-- Bieg iego peryodyczny około ziemi.-- Tłómaczenie Swietlnych iego odmian.-- Wielkość xiężyca porównana z ziemią.-- Bieg iego punktów naywiększej i naymniejszej odległości.-- *Pochyłość drogi xiężyca i iego węzły*.-- *Zacmienia xiężyca w czasie pełni i zacmienia słońca w nowiu przez Xiężyc*.

w K l a s s i e V.

C i e p l i k

Cieplik będąc ciałem skupienia promienistego odbiia się od powierzchni ciał gładkich.-- Doświadczenia w tym celu

Run-

Rumforta, Schele, Saussur, i Pictet.-- Działanie ciepłika przeciwne działaniu *atrakcyi* cząstek i na wzajem: czynność tey ostatniey, przeciwna czynności ciepłika: ztąd się tłumaczą własności ciepłika *iawnego i ukrytego.*-- Równowaga ciepłika na czém zależy?-- Ciepłik *Gatunkowy*: sposoby iego wyznaczenia podane przez *Crawford, Lavoisier, i Laplace.*-- Tłumaczenie wielu zdarzeń z postrzeżenia, że rozszerzając się ciała, odbierają część ciepłika, a ściśkane uступią go ciałom otaczającym -- Ciepłik wchodzi w związki Chemiczne z ciałami stan skupienia odmiennymi.-- Doświadczenia *Prony* nad wpływem ciśnienia Powietrzokręgu w uł. tnienu ciał ciekłych.-- Stosunek rozszerzania się ciał przez ciepłik: wykład z tąd wynikających skutków-- Ciepłomierz *Drebella, Florentski, Amontons, Początkowy i terazniejszy Reaumura.*-- Ciepłomierza *Farenheyta i de l' Isle*: porównanie ich stopniów, ze stopniami Ciepłomierza *Reaumura.*-- Skład i użycie ogniomierzów: *Muschembrock, Wedgwood i Guyton.*

W o d a.

Własności wody uważanéj w stanie stałym.-- Działanie wody *płynney* na ciała ziemkie: sposoby oczyszczania wody.-- Uwagi i doświadczenia Chemiczne nad iey rozkładem i pierwiastkami w skład iey wchodzącymi.-- Przyczyna powiększonego obięcia wody gdy ta przychodzi do stanu stałego: uwagi nad wielkością siły z tąd wynikającey.-- Okoliczności towarzyszące przejściu wody do stanu *pary.*-- Skutki wody zamienionéj w *parę* w Machinach parych *Newkomena i Vats.*-- Opisanie składu tych machin.

P o w i e t r z e.

Doswiadczenia *Torycellego i Pascala* nad ciśnieniem powietrza podnoszącego wodę w pompach-- Ciężkość powietrza porównana z Merkuryuszem i wodą-- Skład *Powietrzociągu*-- Wyrachowanie ciśnienia powietrzokręgu na ciało człowieka-- Skład *Ciężkomierzów*: Użycie ich do wymiaru wysokości gór i atmosfery-- Skutki sprężystości powietrza-- Doświadczenia *Boyle i Mariotte* dowodzą, że powietrze zgęszcza się w stosunku siły uciskającej-- Siła sprężystości tego płynu, jest w stosunku odwrotnym jego objętości-- Pompy: ich rozmaity skład-- Sposób, jakim ciśnienie łączy się z sprężystością powietrza, w fontanie *przerywanej*, *Herona*, z *naciśnienia* w wiatrowce, i t. d.-- Skład mechaniczny tych narzędzi-- Skutki ciepłika w powietrzu-- Powietrze rozpuszcza w sobie wodę, okoliczności temu pomagające-- o *Balonach*-- *Teoryja balonów*-- Uwagi nad *Wilgociomierzami*: (*Hydromètre*;) a w szczególności nad *Wilgociomierzem Saussura i de Luc*-- Własności powietrza wodą nasyconego.— Pierwiastki powietrza.— *Teoryja oddychania*.— Dźwięk w powszechności, od czego zależy? iak go powietrze przeprowadza? Natężenie dźwięku jest w stosunku odwrotnym kwadratów odległości.— Prędkość dźwięku: przy stosowanie iéy do wymiaru odległości miejsc.— Odbicie głosu, czyli *echo*: skutki iego w miejscach zamkniętych. *Dźwiękomierz*.— *Ciała brzmiące*: od czego zależą dźwięki grube, czyli niskie, i ostre, czyli wysokie: iakie zachodzą między niemi stosunki, co do długości, grubości i naciągnięcia struny.— Uwagi nad tonami narzędzi muzycznych rzniętych i dętych.— Skład ucha: *teoryja słyszenia*.— *Dalekomów*.— *Trąba uszna*.— *Teoryja głosów mównych*.

Wiatry i Meteory Wodne.

Opis, znaczenie kierunku i podział wiatrów.— Postrzeżenia ich chyżości i mocy.— *Wiatromiary*: (Anemometre) Od czego pochodzi wiatr ciągle stateczny w strefie gorącey nazwany *wschodni*? Mieysca i epoki wiatrów peryodycznych; ich przyczyna.— Tłumaczenie wiatrów dziennych. Mniemanie o początku wiatrów rocznych.— Przyczyna wiatrów przemijających: Meteory wodne, mgły, chmury i deszcze.— Przyczyna burzy i grzmotów.— Trąby napowietrzne; ich początek i skutki okropné.— Tworzenie się sniegu, szronu i gradu.— Początek źródeł i rzek.— Uwagi nad tłumaczeniem tych zdarzeń przez wielu Fizyków.

Elektryczność.

Skutki płynu elektrycznego — Podział ciał na dobre i złe przewodniki elektryczności.— Skład machin elektrycznych.— Teorye elektryczności *Franklina i Kulomba*, — Szala elektryczna okazująca, iż działania elektryczne są w stosunku odwrotnym kwadratów odległości.— Dążenie płynu elektrycznego do rozlewania się po powierzchni dobrych przewodników.— Prawo rozdzielania się płynu elektrycznego między ciała różnéj natury, gdy się te z sobą stykają.— Odpychania i pociągania, ciał podobnie lub przeciwnie elektryzowanych iak się tłumaczą? Z kąd pochodzi równowaga pierwiastków płynu elektrycznego w ciałach w stanie przyrodzonym zostających a ku sobie zbliżonych.— Okrąg działania elektrycznego.— Własności ostrzów.— Elektryczność w próżni (in vacuo:) Butelka *Léydeyska*; rozmaite z nią doświadczenia.— Opis i, tłumaczenie *bateryi elektryczney z Tablicy Czarodzieyskiéy*.— Rozwiązanie niektórych zarzu-

tów przeciwko teoryi *Kulomba*.— Prędkość płynu elektrycznego: wykład doświadczeń w których on zapala ciała i odbiera życie zwierzętom.— Skład i użycie *Elektromierzów*. Opis i tłumaczenie skutków *Elektroforu*, *Kondensatora*, *Elektrometro - Kondensatora*. Elektryczność Powietrzokregu.— Piorun uderzający na odwrót.— Błyskawica.— Skutki przeciw-piorunów, (par á-tonneres:) i sposób ich robienia.— Elektryczność ciał kopalnych wzniecona przez ogrzanie onych.— Wpływ płynu elektrycznego na odmianę kombinacyi i stanów skupienia.

G a l w a n i z m.

Początek elektryczności Galwanicznój: ięj teorya podana przez Galwaniego.— Prawdziwa przyczyna wspomnionój elektryczności w zetknięciu metalów różnorodnych.— Skutki i teorya stosu *Wolty*.— Doświadczenia z nim czynioné.— Różnica między stosem odosobnionym a połączonym z ziemią.— Niedokwaszanie się metali składających stos.— Porównanie stosów co do liczby i wielkości krążków.— *Korona galwaniczna*.— Stos roślinny przez *P. Baronio* i *Brugnatelli* ułożony.— Stos zwierzęcy.

C H E M I A

w K l a s s i e VI.

Różnica między związkiem fizycznym i chemicznym ciał. Opisanie ciał prostycho.— Zamiar Chemij.— Prawa Powinowactwa.— Przypadki doskonałego rozkładu.— Działania i narzędzia Chemiczne.— Fizyczne i Chemiczne własności

światła.— Ciepłik i jego skutki.— Prawa rozpūszczenia i krzepienia.— Własność siarki, fosforu i węglika, czyli diamentu.— Saletroród i gaz saletrorodny.— Wodorod i gaz wodorodny.— Gaz wodorodny *węglisty*, *sarczysty* i *fosforyczny*.— Kwasorod i gaz kwasorodny.— Łączenie się ciał palnych z kwasorodem.— Teoryja palenia się.— Ogień.— Rozbiór powietrza: nauka dawnych o flogistonie. Kwaszenie ciał palnych: prawidła nadawania nazwiŃk ciałom spalonym.— Własności i sposoby otrzymywania niedokwasów węglika, siarki, fosforu, saletrorodu i wodorodu.— Kwas i podkwas siarczany, saletowy i fosforyczny.— Kwas węglowy.— Własności i skład kwasów fluorowego i boraxowego.— Doświadczenia *Sędrzeia Sniadeckiego* nowe, prowadzące do poznania składu kwasu solnego; jego nadkwas i przekwas.— *Stoty Alkaliczne*.— Potaż.— Soda— Ammoniak.— *Ziemię - Krzemionka*.— Glinka.— Cyrkonia— Glucyna.— Itria.— Baryta.— Storoncyana.— Wapno.— Magnezja.

o Metallach w ogólności.

Uwagi nad ogólnymi własnościami metallów, a osobliwie ich naturą, ciężkością gatunkową, nieprzezroczystością, blaskiem, ciągłością, różnemi ich stosunkami do Ciepłika i palności.

Błędny podział metallów u dawnych Chemików.— Dogodne rozłozenie onych na pięć Klass— Podług *Sędrzeia Sniadeckiego*.— Rozmaity stan znajdowania się metallów w naturze.

o Metal-

o Metallach w szczególności

Platyna.— Miejsce i czas odkrycia Platyny rodzimey. Własności Platyny, iey niedokwasy.-- *Złoto*, znajdowanie się złota w naturze.-- oczyszczanie iego przez Amalgamacją od części ziemnych, a przez kwartlacją od srebra i innych Metallów.-- *Srebro.*-- Kruszcze srebra, wytapianie z nich tego metalu i zupełne przez Kupellacją oczyszczenie.— i. t. d.— *Międz.*— Kruszcze miedzi.— Probowanie onych drogą suchą i wilgotną.— Własność miedzi czystey— i. t. d. *Zelazo*, Kruszcze zelaza-- i. t. d.— *Ołów - Cyna - Żywe Srebro*— *Zynk - Ceres i Tantal*— *Antymon*— *Ziemiain.* *Tytan.*-- *Urán - Mangan*— *Bizmut*— *Kobalt - Kolumb*— *i Chrom.*-- *Molibden i Tunsten*— *Arszenik*— *Pallas*— *Węsta.*— *Teorya Soli*— *Teorya Detonacyi*— *Teorya Prochu.* *Nakoniec powieźdzą Historyą Chemij.*— *Stan iey, u Egipcyan, Greków i Rzymian.*— *Wzrost za naszych czasów.*

HISTORIA NATURALNA

w K l a s s i e IV.

Wiadomości ogólne

Podział istot stworzonych ze względu na ich początek, wzrost i budowę: na *nieorganiczne i organiczne*; a organicznych ze względu na sposób, jakim biorą pożywność: na *zwierzęta i Rosliny.*

Zoolo-

Z o o l o g i a.

Opisanie ogólnych własności zwierząt: podział ich według Układu Lineusza, na:

I Zwierzęta Ssące: Własności zwierząt téj Klasy: podział na rzędy: *I. Naczelne— II. Szczerbate.— III. Drapieżne.— IV— Szczury— V. Bydło— VI. Bestyie— VII. Wieloryby.*

Wyszczególnienie rodzajów, a w nich gatunków, ze względu na ich kształt, wielkość, oyczyznę i sposób życia, pożytki lub szkody.— Wiadomość o Rodzajach i gatunkach zwierząt téj Klasy zaginionych.

II. Ptaki: Skład ciała ptaków: uwagi nad ich głosem zmysłami, odlatywaniem.— Podział téj Klasy na rzędy, *I. Drapieżne.— II. Dzięcioły.— III. Ptaki wodne.— IV. błotne V. Kury.— VI. Wroble.—* Szczególne przymioty, sposób życia, pożytki lub szkody znaczniejszych gatunków.

III. Płazy: Różnica płazów od zwierząt ciepłokrwistych i ryb.— Skład, mieszkanie, tępość zmysłów— Użytki i szkody.— Podział na Klasy, na rzędy i rodzaje.— Opisanie znaczniejszych gatunków.

IV. Ryby: Wiadomość o Rybach w powszechności.— Podział ich na Rzędy i Rodzaje.— Szczególne własności znaczniejszych gatunków.

V. Owady: Zastanowienie się w szczególności nad ich przyrodzeniem: przemiany, którym ulegać muszą, nim się zamie-

zamieniaią w doskonałe Owady. Podział ich na Rzędy i Rodzaje. wyszczególnienie znaczniejszych gatunków.

VI. *Róbaki*: Różnica Robaków od poprzedzających zwierząt: wiadomość ogólna o ich przyrodzeniu.— Podział téj Klasy na Rzędy i rodzaje: opisanie gatunków w nich zawartych.— Własności i przymioty im szczególne.

w K l a s s i e V.

B o t a n i k a

Fizyologia roślin: Zamiar Fizyologii.— Naczynia roślinne.— Gatunki soków roślinnych.— ich krążenie.— Funkcyje pnia i liści.— Kwiat jako organ potrzebny do utworzenia owocu, w którym kryje się nasienie, czyli przyszły zarodek roślin.— Rozwijanie się zorozków: okoliczności do tego potrzebne.— Wschodzenie roślin: ich wzrost co do grubości i wysokości.— Teoryja szczepienia i oczkowania.— Pożywność roślin, tłumaczona stosownie do zasad terazniejszey chemij.— Co mamy rozumieć o nawozach gruntowych? Farby i wonie roślin od czego pochodzą? zapłodnienie roślin na czém zależy i iak się odbywa? Dojrzewanie owoców.— Płodność roślin i ich ruchy.— Gatunki chorób i sposoby ich leczenia.

Po obszernym wyłożeniu Nauki wyrazów, poznali Uczniowie Układ roślin: warunki jego doskonałości.— Mieli wyłożony Układ Tourneforta, a nad Układem Lineusza podzielonym na Klasy 22 szczególniej zastanawiali swą uwagę. Wreszcie miłowali dawane rośliny; dla zastosowa-

nia ich do układu Lineusza; ukończą opowiedzeniem Historji Botaniki:

WYMOWA i POEZYZIA

w *K l a s s i e* IV.

z *W y m o w y*

O Stylu w powszechności, podział jego na cięty i okrągły: iakiędy który odpowiada materji?— Przymioty Stylu: jasność i stosowność.— Naczem one zawisły? Przywary stylu, ciemność w wyrażeniach.— Ciemność w myśli.— Przysada w stylu.— O Stylu przenośnym i o postaciach słownych, które nie są przenośniami.— O Postaciach zwanych (Tropi).— o Różnych rodzajach Stylu i postaciach myślnych. O Stylu prostym i postaciach odpowiadających dowodzeniu. O Stylu umiarkowanym i postaciach służących ku ozdobie.— Ogólne uwagi względem pisania listów.— Listy w interesie; z proźbą.— Zalecające—dziękczynne— Z powinszowaniem, lub użaleniem— z wyrzutem— z radą.— Do szczególnych uwag łączone były wzory w języku polskim i łacińskim z Pliniusza.

Na wrór postaci zwanej *Descriptio*: uczyli się z Xięgi 3 *Wirgilego* wierszy 191.— z *Kurcyusza*: Opisanie skapania się w rzece Cydnus i słabości Alexandra W.

z *P o e z y j i*.

Na czém się załadza bydź poetą.— Zasady wynaydowa-

39

wania i malowania.— O początkach Poezyi u Polaków.—
Wzmianka o Reju z Nagłowic i Janie Kochanowskim.

o Baykach.

Początek przypowieści, czyli baiek.— Ich Pisarze starożytni.— Uwagi nad celem, sprawą i dziełkami bayki.—
O bayce u Polaków.— o Jabłonowskim, Krasickim, Niemcewiczu i innych Baykopisarzach.—

W z o r y.

Z Fedra: Vulpes et Aquila.— Musca et Mula.— Venator
et *Cajus Cavi*

Z Krasickiego: Niedźwiedź i Liszka.— Ptaki i Osieł.— Ziemia i Potok.

Z Niemcewicza: Lew, Niedźwiedź i Komar.

Z Anto: Goreckiego: Bekas i Kuropatwa.

o Poezyi Pasterskiej.

Materyie tego gatunku Poezyi. Obyczaje i charakter Pasterzów. Styl Pasterskiej Poezyi - O początkach Poezyi Pasterskiej.— Pisarze starożytni Bukolik.— Wyjątki z Bijona.— o Gesnerze - o Sielankach u Polaków: o Szymonowiczu, Zimorowiczu, Gawińskim.— Eysymoncie, Naruszewiczu, i Karpińskim.

W z o r y.

z Wirgilego: Menalcas, Mopsus - z Naruszewicza Mirtyl - z Karpińskiego Dzieci u matki.

o Elegijach.

Piętno Elegij. — Ozdoby iéy służące. — Pisarze starożytni Elegiy. — o Elegijach u Polaków - Ich Pisarze.

W z o r y.

Z Karpinińskiego - Zale Sarmaty nad grobem Zygmunta Augusta - Do siostry - Zal Matki K. Brodzińskiego.

Pisali uczniowie w podanych materyach Powieści i listy - Wykładali wierszem Polskim bayki Fedra - Tłomaczyli Pliniusza listy.

w K l a s s i e V.

z W y m o w y

Wyobrazenie górności właściwéy i iéy podział - Na czém zawisł styl górny? Wady iemu przeciwné.-- o Wymowie właściwie zwanéy i nabytéy przez naukę.-- o Różnych rodzajach wymowy: prostym, ozdobnym i górnym - Dowody i środki wewnętrzne i zewnętrzne.— o Passjach: sposoby ich wzbudzania.— Osnowa mowy - Wstęp; opowiadanie; dowodzenie - Odwod; domówienie - o Wystłowieniu - Na wzór tych uwag wytłumaczona i rozebrana była Mowa Cycerona za Murena.— Okrucieństwo Werresa nad maytkami i Gawiuszem.— Opowiadanie zabójstwa Klodiusza, i domówienie za Milonem - to wszystko s pamięci powiedzą.

z Poe-

Z POEZJI.

o Poezyi Lirycznej.

Obraz Lirycznego Poety - o Pindarze - Safo - Anakre-
 oncie - Horacym - o Poezyi Lirycznój Łacińskiej u Pola-
 ków; o Sarbiewkim i Konarskim.— o Lirycznój Polskiej:
 o Samuelu Twardowskim.-- Wespazyanie Kochowkim.-- Na-
 ruszewiczu i. t. d.

W z o r y.

Ex Horatio: Ad Augustum Cæsarem: deos omnes Ro-
 manis iratos esse, ob caedem Julij Cæsaris - totamque im-
 perij spem in Augusto esse - L. I. 2 - Ad Laucnoen. L. I II
 Ad Grosphum: Animi tranquillitatem nonnisi cupiditates co-
 ercendo parari L. II. 16 - z Goreckiego - Oda de S. B. - Oda
 przy oddaniu popiersia Kopczyńskiego przez Brodzińskiego.

o Sa t y r a c h.

Cel i styl Satyr.— Co jest do uważania w Satyrach?
 Starożytni Satyr Pisarze.— o Satyrze u Polaków; o Ja-
 nie Kochanowskim.— Opalińskim - Naruszewiczu.-- Krasickim
 i. t. d.

W z o r y.

Ex Horatio: Satira VI. Libri I - Vera nobilitas non-
 generis splendore aut avorum titulis metienda: sed virtute
 et honestate morum. Reprehenduntur qui maiora se appe-
 tunt. Bona educatio praeferenda claris natalibus - Medio-
 cris

cris fortuna opulētae praestat. — z *Naruszewicza Sekret z Krafckiego Wziętość.* — z *Gorzyczewskiego Gotowalnia sentymentalna.*

W tej Klasie tłumaczyli mowy sobie dawane. — Wykładali wierszem Polskim Horacego Ody i Satyry. — Pisali rozbiór mowy za Murena, życia uczonych i niektóre spiski wydarzone, w dziejach Świata.

w K l a s s i e VI.

z W y m o w y.

o Trzech rodzajach Wymowy, *pochwalnym (Demonstrativum) radnym (Deliberativum) — Sadowym (Judicarium) — o Mówcach Greckich przed Demostenesem, i o piętnie iego wymowy - Przykłady nayważniejszych środków mówczych z mów Demostena i Eschinesa o Koronie — o Mowcach Rzymu przed Cyceronem i o piętnie iego wymowy wraz z porównaniem dwóch starożytności mówców — Za wzór tych rodzajów wymowy tłumaczyli trzy pierwsze mowy Cycerona przeciw Katylinie, pierwszą z pamięci powiedza.*

z P O E Z Y I.

o Poemacie Komicznym.

Podział Poematu Komicznego - Zawisłość sprawy od Charakterów. — Podział szydności, iéy użycie — o Komedyi Greckiey - Łacińskiej - Francuzkiey — Na wzór podana była Komedyja Moliera, *L'atare*: która uczniowie w czynionym rozbiórze stosowali do podanych prawideł.

o Poezyi Dramatycznej - o Trajedyi.

Prawidła dramatycznej Poezyi - Powszechne wyobrażenie starożytny Traiedyi. o Eschilu - Sofokleście - Eurypidescie. — Porównanie dwóch ostatnich - Traiedye u Rzymian. Odrodzenie się nowego teatru w Europie: o Kornelu - Raffynie - Wolterze - o Drammatyce w ogólności u Polaków; o pisarzach Trajedyy i Komedyi Polkich. — *Stosunek prawideł Dramatycznej Poezyi czynili w rozbiorach różnych trajedyy.*

o Wierszu Bohaterskim.

o Epopei greckiej z przystosowaniem do naszej - o Homerze - Rozbior Jliady z krytycznym wyszczególnieniem. Rys ogólny Odysei - o Epopei łacińskiej. Eneida porównana z Jliadą - Wzmianka o Syliaszu - Italiku - Stacyuszu. Klaudyanie - Łukanie - Wykład ogólny Jeruzalem wyzwolony. Tassa - Raju utraconego Milтона - Henryada Woltera z uwagami na te dzieła. — O wierszu bohaterskim u Polaków. — *Dla oswoienia uczniów z stylem Epopei tłómaczyli Xieęg 6-tą Eneidy Wirgilego.*

Oprócz czynionego rozbioru mowy za Katyliną i tłómaczenia iey, pisali Mowy w następujących materyiach.

I. O wolności poddanych - II. Pochwałę X. Kopeczyńskiego. III. Zwrot uwagi na żywot Cyclerona. — *Tłómaczyli 6-tą xieęg Wirgilego wierszem, uderzające mięyscá - nakoniec pisali po łacinie życia sławnych ludzi i powiesci.*

P R A W O

W K L A S S I E I V.

Prawo przyrodzone.

Wykład wyrazów używanych w téj nauce - Wyobrażenie Prawa Przyrodzonego - Należytości i Powinności. — Sposób poznania tych należytości i powinności. — Potrzeby człowieka i siły im odpowiadające. — Należytości i powinności człowieka samotnie uważanego. — Stan jego przyrodzony. Co każdy człowiek posiada s przyrodzenia, nie zależąc od nikogo. — Stąd prawa jego i powinności względem drugih. Pomoc łaskawa i zobowiązana. — Wyobrażenie cnót przyrodzonych. — Rzeczy do uważania w ugodach - Początek własności ruchomej. — Stany ludzi z przyrodzonej pokarmu potrzeby. — Własność gruntowa jest należytością człowieka; a Zamiana potrzebą z niej wynikającą. — Wyobrażenie prawdziwej równości. — Porządek moralny niezależy od mniemania ludzkiego. — Droga przyrodzona poznania BOGA. — Religia Mu należna podług przyrodzenia: *Sankcyia* Ustaw przyrodzonych.

W K L A S S I E V.

Ekonomika polityczna.

Wyobrażenie Ekonomiki Politycznej. — Nakłady poprzedzające coroczny zbiór plodów ziemskich w Narodzie rolniczym. — Wyobrażenie Właściciela gruntu i Rolnika. — O odbierce rolniczej. — Czystym dochodzie gruntowym. — Jstotne

tne cechy Klasy rolniczej, Właścicielskiej i Przemysłowej. — Podział i rozchód corocznej reprodukcji pomiędzy te trzy Klasy naród składające. — Co jest Cyrkulacja pieniędzy? Jak się ona odbywa. — Zbiory służące do tej Cyrkulacji. — Okoliczności odmieniają ilość potrzebnych pieniędzy w handlu. — Rzadkość lub obfitość metallów jest proporcjonalna ich obfitości i wolności użyciów; wartość ich względna, miarkuje się po targach. — Prawidło okazujące, co narodowi rolniczemu jest pożyteczne, a co szkodliwe - O Rolnictwie Kraiowym - Przemysle Rzemieślniczym. — o Handlu i jego rozmaitym wpływie na wzrost bogactwa narodowego. — o Ludności - Co się rozumie przez dochody publiczne i kto je opłacać powinien. *z przyrodzona Miara i całość*

W K L A S S I E VI.

Nauka Prawa Narodów.

Wyobrażenie Nauki Prawa Narodów - Mimo przyrodzoną między Narodami Społeczność, Udzielność i Niepodległość, wzajemnie potrzebują się Narody; więc zachodzą między nimi wzajemne Należytości i Powinności; ich wykład. Związek sprawiedliwości z rzetelnym interesem Narodów. — Potrzeba wzajemnego handlu. — Interes każdego w handlu zewnętrznym; zasadą jego jest, najobszerniejsza wolność. — Powody tamowania tej wolności. — Cel powiększenia dochodów publicznych, niemoże być dostateczną pobudką jej tamowania. — Czyli jest interesem narodu dla roskrzewienia w kraju rekodzielnego przemysłu; dla dania pierwszeństwa Obywatelom Kraiowym przed zagranicznymi, tamować wolność handlu zewnętrznego? Tamując wolność handlu zewnętrznego

nie-

niebogacą się narody z innych, nie zyskują wagę handlu równie iak niezapobiegają zbytkowi,— Obawa niedostatku, lub drogości rzeczy do życia potrzebnych; przykład innych narodów, nie może usprawiedliwić ściśnienia wolności handlu.— , Prawdziwe Interesa Narodu względem pokoju i wojny są zgodne z przyrodzoną sprawiedliwością.— Prawo wojny i dobrowolnych ugod.— Przyczyną niezgod, wojen i arbitralności w postępkach Narodów.— *Maxymy*, któremi się rządzą narody, nieprzeszkadzają chcącym postępować podług prawideł przyrodzonej sprawiedliwości.

HISTORIA

W KLASIE IV.

Historia Grecka.

Stan Grecyi za czasu Tytanów - *Cekrops* panuje w Attyce.— Rada Amfiktionów - *Kadmus* - Przybycie *Danausa*. Uporządkowanie Greków w trzech wiekach poprzedzających wojnę Trojańską, a te są iey dziejami baiecznymi.— Panowanie *Erekteusza* jest Epoką odmiany obyczajów u Greków.— *Tezeusz* rzuca zasady wielkości Aten; wiek iego jest wiekiem cudów, które uftają po wojnie Trojańskiej.— Wojna Heraklidów; iey skutki; zbrzydzenie władzy Królów.— Przyczyna niespokoyności Greków.— Epoka w której miłość wolności staie się panującym Charakterem Greków.— Stan Sparty za czasów *Likurga*.— Jego Prawodawstwo.— Odmiana zaszła w uftawach *Likurga*.— Wojny Spartanów w tym okresie i Stan Atencyków.— Bezżyteczność praw *Dra-*

kona

kona— Reforma, którą zrządził *Solon* w prawodawstwie. *Atenczyków*.— Prawodawstwo to uważane w porównaniu z prawodawstwem *Likurga*.— Zamiary obu tych Prawodawców.— Czemu wzrost przez podbicia służyć niemoże Greków.— Zawiść między Rptemi Grecyi.— *Pizystrat* przywłaszcza sobie tron w Atenach.— Spiknienie się przyplacone życiem *Hyparcha*.— Polityka Lacedemończyków.— *Hippiasz* wzywa pomocy Persów.— Woyny Greków z *Dariuszem* i *Xerxsem*.— Charakter *Temistoklesa* i *Aristydesa*.— Woyna *Peloponezka*.— Śmierć *Sokratesa*.— Odwód dzieięciu tysięcy Greków.— Pokóy *Antalcydy*-Woyna *Tebanów* z *Lacedemończykami*. *Filip* Królem Macedońskim.— Panowanie *Alexandra W.*— Podział Monarchij po śmierci *Alexandra*, i dalszy ciąg dzieiów, aż do podbicia Grecyi przez Rzymian.

W K L A S S I E V.

Dzieie Rzymskie - Krolowie.

Założenie Rzymu, *Romulus*; iego ustawy. *Numa Pompiliusz*.— *Tullius Hostyliusz*.— *Ankus Marcius* - *Tarkwiniusz stary*.— *Serwiusz Tulliusz* - *Tarkwiniusz pyszny*.

R z y m W o l n y.

Dzieie wolnego Rzymu, aż do utworzenia Trybunów Pe społstwa.— Do pokoju z *Koryolanem*.— Do ogłoszenia prawa *Woleron*.— Utworzenie *Decemwirów*.— Rząd ich.— Do utworzenia *Cenzorów*.— Wzięcia *Wejów*. Wzięcia Rzymu przez Gallów.— Do czasu zniiesienia Trybunatu wojskowego, kiedy Konsulat stał się wspólnym obu stanóm R-téy—

Dzieie do utworzenia 4. nowych *Kapłanów* i 5. *Augurów*; Epoka w której *Plebejusze* doszli do wszelkich godności. Podbicie całych *Włoch*.— Pierwsza wojna *Punicka* - Druga wojna *Punicka* aż do Potyczki *Kanneniskiej*.— Potyczka pod *Kannami* i ciąg wojny aż do dowództwa *Scypiona Afrykańskiego* w Hiszpanij.— Koniec drugiej wojny *Punickiej*.— Wojna z *Filippem* i *Antyochem*.— Cenzura *Katona*.— Wojna z *Perseuszem*.— niesprawiedliwość *Rzymu*.— Trzecia wojna *Punicka*.— Zburzenie *Kartaginy*, *Koryntu* i *Numancyi*. Trybunat *Tyberjusza* i *Kaia Grachów*.— Zbrodnie *Jugurty*.— Przekupstwo *Senatu*— Wojna z *Numidyą*.— Wtargnienie *Cymbrów* i *Teutonów*.— Przedayność w *R-téy*.— Wojna z sprzymierzeńcami. — *Maryusz* i *Sylla* wszczynają wojnę domową. — Wyprawa *Sylli* do *Azyi* - *Mitrydat* straszny nieprzyjaciel *Rzymu*.— Powrót *Sylli*.— Jego Dyktatura i śmierć. — Wojna z *Sertoryuszem*.— *Spartak* na czele *Niewolników*.— *Pompejusz* zbija *Korsarzów*.— Ukończenie wojny z *Mitrydatem*.— Wzięcie *Jerzolimy*.— Spisek *Katyliny*.— Triumwirat *Pompejusza*, *Kraffa* i *Cezara*.— Podbicie *Gallów*.— Zatargi między *Pompejuszem* i *Cezarem*.— Wojna domowa. — *Cezar* iedynowładzca *R-téy*; jego śmierć. — Polityka śmiała *Otkawiusza*.— Tryumwirat *Oktawiusza*, *Antoniusza* i *Lepida*. Potyczka pod *Filippami* ostatni cios zadała wolności *Rzymskiej*.— Błędy *Antoniusza* użyteczne *Oktawiuszowi*.— Potyczka pod *Akcyum* i koniec *R-téy*.

C e s a r z e.

Panowanie *Oktawiusza Augusta*; *Tyberjusza*; *Kaliguli*; *Klaudiusza*; *Nerona*, *Galby*; *Otona*; *Wespaziana*; *Tytusa*; *Domicyjana*; *Nerwy*; *Trajana*; *Adryana*; *M. Aureliusza*.

Dzieje od śmierci *Aureliusza*. aż do *Karakalli*. — Od śmierci tego, aż do *Waleryjana*. — Od śmierci tego, aż do *Dyoklecyaniana*. — Od tego, aż do roku 325, gdy *Konstantyn* oświadczył na tronie, dając pokój Kościołowi.

W K L A S S I E VI.

Historia Rossyjska.

Początki Rosyi i wezwanie *Ruryka*. — *Igor Rurykowicz*. — *Swiatosław Igorowicz*. — *Jaropek Swiatosławowicz*. — *Włodzimierz* brat jego. — *Swiatopek Jaropekowicz*. — *Jarosław Włodzimierzowicz*. — *Jzasław Jarosławowicz*. — *Wszewłód* brat jego — *Swiatopek Swiatosławowicz* — *Włodzimierz Wszewłodowicz*. — Od *Mscisława I.* aż do *Jzasława III* — od *Jzasława* do *Mscisława II.* — od *Mscisława* do *Swiatosława III.* od *Swiatosława* do *Wszewłoda. III* — Od *Wszewłoda* do *Włodzimierza IV.* — i ciąg dziejów od 1224 aż do roku 1462. — *Jan Wasylewicz*. — *Wasyl Joannowicz*. — *Jan Wasylewicz* groźny. — *Fiedor Joannowicz*. — *Borys Godunów*. — *Wasyl Szuyski*. — *Michał Romanów*. — *Alexy Michałowicz*. — *Fiedor Alexiejowicz*. — *Piotr I.* Imperator całej Rosyi — *Katarzyna I.* — *Piotr II.* — *Anna Joannowna* — *Elżbieta Piotrowna* — *Piotr III.* — *Katarzyna II.*

Historia Polska.

Początki Polaków; niepewności pierwiastkowych ich dziejów — *Mieczysław I.* — *Bolesław Chrobry. I. Król.* — *Mie-*

czyślaw II. — Kazimierz I. — Bolesław II. Władysław Herman. — Bolesław III. — Władysław I. Bolesław Kędzierzawy. — Mieczysław III. — Kazimierz sprawiedliwy. — Leszek biały. — Bolesław wstydlivy. — Leszek czarny. — Zamieszanie. — Przemyślaw Król. — Władysław Lokietek pierwszy raz. — Wacław - Lokietek powtórnie. — Kazimierz W. — Ludwik - Bezkrólewie. — Jadwiga. — Władysław Jagi.łło. — Władysław III. — Kazimierz III. Alexander — Jan Albrycht. — Zygmunt I. — Zygmunt August.

Królowie wybierani.

Bezkrólewie i Panowanie Henryka Walezego. — Panowanie Stefana Batorego - Zygmunta III. — Władysława IV. Jana Kazimierza — Michała Korybuta — Jana III. - Fryderyka Augusta II. — Augusta III. — Stanisława Augusta. — Upadek Państwa.

K L A S S Y J Ę Z Y K O W.

J Ę Z Y K R O S S Y U S K I.

w Klasye Początkowej.

Ученики сего Класса познавши печатныя и рукописныя буквы, число оныхъ и раздѣленіе обучались чпенію. Также упражнялись въ писаніе большихъ и малыхъ буквъ.

w Klas-

в К л а с с і е I.

Ученики сего Класса усовѣршивались въ чтеніи Россійскихъ книгъ.— Переводили на Польскій Языкъ: Краткое Нравоученіе.— *Попѣсти*.— Орѣль и воронъ— Медвѣдь и Пчелы.— Воръ и Собака.— Конь и его не благодарный хозяинъ.— Деньги, бѣдной человѣкъ и синь его.— Мальчикъ и старикъ.— Успарѣлый левъ — *Кромѣ сихъ упражненій читали различные скорописы, писали характеры, пѣ большихъ и малыхъ буквъ.*

в К л а с с і е II.

Съ Грамматики

О частяхъ рѣчи, и о общихъ принадлежностяхъ измѣняемыхъ частей рѣчи.— О имени вообще.— О именахъ существительныхъ и прилагательныхъ.— О степеняхъ сравненія.— Склоненіе именъ и мѣстоимѣній.— О Глаголѣ, временахъ, лицахъ и спряженій глаголовъ.— Спряжение глаголовъ: вспомогательного, Дѣйствительныхъ, Спрадапельныхъ, сложныхъ, неправильныхъ, и пр.— О причастіи и Дѣспричастіи.— и о Неперемѣняемыхъ частяхъ рѣчи.

П Р И М Ѣ Р И.

Прозю: Великодушіе и благодарность.— Самое тяжелое и самое легкое.— Образъ человѣческой жизни.— Разговоръ между приятелями.

Стихами Гусь и ушка.— Виноградъ и вишня.— Рѣшеніе спора.

Сперхъ

Сперхъ того ученикѣ сего Класа пѣ тчени цѣлого года на домашнїя упражненїя дѣлали переподѣ съ Россійскаго языка на Польской и чинами всякого сорта рукописи.

W K l a s s i e III.

съ Грамматики.

О словосочиненїи. — О сочиненїи Именъ Существительныхъ, Прилагательныхъ, Числительныхъ. — О сочиненїи мѣстоименїй — О сочиненїи Нарѣчїй. Предлоговъ. — Союзовъ. — и Междометїй. — Нужнѣйшїя части Правописанїя.

П Р И М Ъ Р И.

Прозою. — Казембовы туфли — Миледи Грей. — Рѣчь Петрушевскаго.

Стихами Вольная отставка. — Олень. — Коза и Козленокъ. — Быкъ. — и Воль. — Голубокъ облетай Свѣтъ.

Сперхъ сихъ упражненїй ученики сего Класа переподили многіе Примѣры съ Россійскаго діалекта на Польскїй и взаимно. Также усощерщивались пѣ чтенїи Рукописей Россійскихъ.

J E Z Y K F R A N C U Z K I.

Klasa początkowa. — Czytanie i czyste wymawianie Francuzczyzny było głównym przedmiotem Nauki w téy Klassie. — Wyłożono także Naukę dziewięciu części Mowy Francuzkiéy i uczono czasowania Słów foremnych Francuzkich.

Z wypisów francuzkich: Uczyli się z pamięci i tłumaczyli.— o *Bachuse i Eskulapiuszu*.

Klasa pierwsza z Grammatyki: Uczniowie téy Klasy zaczęta w Klafie początkowéy Naukę o odmianie słów zakończyli.— Nastąpiło wyłożenie prawideł Stopniowania—Rodzaiowania—Użycia Czasów.

Z wypisów: Powiedzą i przetłumacza.— *Wieki świata, Wymówka doucipna.— O Słoniu.— Kosciół Delfickim. Pyrruse i Fabryciuszu.— o Frydryku Wielkim i t d.*

C l a s s e II.

S i n t a x e.

On a expliqué la Syntaxe dans des règles précises & faciles.— On a donné des Articles *le, la, les, l'—* Des articles, *une, des, de,* devant un Adjectif.— Des articles partitifs *du, de la, de l' des.*— De la manière de placer l' Adjectif.— Remarques.— Du régime des adjectifs.— Usage des pronoms *tu, te, lui, elle.*— Des pronoms personnels — Des pronoms possessifs.— Des pronoms conjonctifs. Des démonstratifs.— Des relatifs.— Des indéfinis.— Sur les degrés de comparaison.— De l' accord de l' Adjectif, du pronom et du verbe avec le substantif.— Exceptions.

Plusieurs pièces ^{en} de prose et ^{en} de vers traduites en Polonois et récitées par coeur.— En prose: 1. Ils ont appris beaucoup de morceaux de *Wypisy*.— 2. Le combat du Taureau.— 3. L' aspect des Pyramides d' Egypte.— 4. *Télémaque* déplore les maux de la guerre.— 5. *Nestore* pleure son fils *Pisistrate*, tué par *Adraste*.— 6. *Philocles*

rap-

rappelé de l' exil. refuse d' a bandonnez la grotte, où il vit depuis si long - tems.-- 7. l' Juvocation de la paix - 8. Combat des Thermopylle - *Pour les occupations domestiques les ecoliers ont traduit du Polonais en françois.*

C l a s s e III.

Continuation de la Sintaxe.

De l' Emploie des modes et des tems.— De l' emploie de l' Infinitif, de l' Indicatif.— & du Conjonctif.— De l' usage de tems de l' indicatif, du conjonctif & de l' Infinitif. Du sujet et du régime de verbes.— De participes actifs et Passifs— Quand sont - ils declinables.— Arrangement des mots— &c.

Pour exercer la mémoire des ecoliers on leur a fait apprendre par cœur des morceaux choisies tant en prose qu'en vers.— *En prose: 1. Alcibiade long - tems exilé de sa patrie, y rentre après avoir été tour à tour la terreur et l' appui, le vainqueur & le sauveur de ses concitoyens.-- 2. Marius ennemi des nobles remercie le peuple romain.-- 3. Péroraison de l' Eloge de Marc - Aurele.-- En vers: 1. Combat de Turenne & d' Aumale - 2. Achille brave l' oracle qui menace sa tête & préfere la gloire à la vie.-- 3. Ulyse emploie tout son art pour déterminer Agamemnon à sacrifier le sang de sa fille à la gloire de la Grèce.-- 4-to Iphigenie sauvée, et l' oracle accompli.*

Pour les exercices domestiques on a donné à traduire du françois en polonais tous les morceaux dont - il a été fait

fait mention — On a tâché de former les Ecoliers au style françois en les faisant traduire du Polonois en françois.-- Pour exercer les Ecoliers dans le style epistolaire, on leur a fait écrire des lettres sur diflerens sujets.

Deutsche Sprache.

In der Ordnung wo die Zoeglinge sich den Anfangsgründen der Deutschen Sprache wiewidmeten, wurden sie im Lesen und Schreiben dieser Sprache unterrichtet. Aus der Sprachlehre erlernten sie die reine Aussprache der Doppellauter, Selbstlauter und Halblauter. Sie machten sich mit dem Schreibzeichen, und mit einigen Theilen der deutschen Rede bekannt. So erlernten sie z. B. die Abänderungen der Geschlechtswoerter, der Hauptwoerter, der Beywoerter, der Fuerwoerter und Hilfszeitwoerter.

Die 1-te Ordnung.

Die Zoeglinge dieser Ordnung verbanden mit der Uebung im Lesen und Schreiben noch die Anwendung der Abänderungen der Geschlechts, Haupt- und Beywoerter, Abwandelungen der Hilfszeitwoerter und richtigen Zeitwoerter in Erkläehrung uebersetzter Deutscher Saetze nach der Anwendung der Sprachlehre.

Die 2-te Ordnung.

Da die Anfangsgruende der Deutechen Sprachlehre den Zoeglingen dieser Ordnung schon bekannt waren, so wurden ihnen die Bildung der Zeiten, und einige Paragraphen des zweiten Theils der Sprachlehre Deutsch diktirt, dieses wurde

in den Stunden denselben erlaeutert, und als haeusliche Beschaefigungen zum Uebersetzen gegeben, welches dann auswendig gelernt wurde, endlich befragte man die Zoeglinge zuerlernenden daruiber inder ihnen zuerlernenden Sprache.— Auf eben diese Weise verfuhr der Lehrer mit Uebersetzen Deutscher Anektoden und Maehrehen und mythologischer Fabeln.

Die 3-te Ordnung.

Diese Ordnung bekam aus dem Polnischen von Kaficki oder andern Cloafsischen Schriftstellern der Polnischen Sprache zum Uebertragen ins Deutsche diktirt. Es wurden den Zoeglingen dieser Ordnung einige sich auf Begebenheiten oder Annehmlichkeiten der Jahreszeiten beziehende Briefe in die Feder diktirt welche sie uebersetzten und memorirten; ferner bekamen sie aus Wieland, Goethe, Schiller, Gesner und Theodor Koerner zum deklamiren. Endlich gab ihnen der Lehrer Stoff zu Deutschen Briefen und Ausarbeitungen.

J E Z Y K G R E C K I.

Klassa początkowa.

Uczniowie téy Klasy wprawiani byli w czytanie i czyste wymawianie.— z Grammatyki podług *Valera*, wyłożono ucznióm o Imieniu — Jego Przypadkowaniu w dyalekcie Attyckim.— Odmiany zachodzące w formowaniu czwartego i piątego przypadku liczby pojedynczey i trzeciego liczby mnogiej formy 4 *tey*. — Przypadkowanie Zaimków.— o Przyśłówkach, Rzeczownikach i Przymiotnikach liczbowych,

K l a s s a I.

Z Grammatyki wyłożono uczniom téj Klasy, czasowanie słowa posłtkowego *eimy*.— Formy czasowania słów czynnych, biernych, szródkuiących, i foremnych.— i Słowa nieforemne zakończone na *mi*.

Z wypisów: różne przykłady do piérwuszéy i drugiéy formy przypadkowania zaastosowane, tłumaczyli na Język Polski i uczyli się na pamięć.

K l a s s a II.

Z wypisów: tłumaczyli na ięzyk Polski przykłady do trzeciéy formy Przypadkowania.— Nadto uczniowie téj Klasy uczyli się na pamięć i tłumaczyli różne wyiatki z *Plutarcha, Eliana i Stobeusza*.— Na zabawy domowe przekładali z języka Polskiego na Grecki.

R Y S U N K I.

Naprzód: Rysunki optyczne, tudzież części i próporcyę człowieka, dawał Nauczyciel uczniom, stosownie do każdego zręczności i postępu dawniéy uczynionego.

Powtóre: Podawana była Nauka o Rysunkach *Topograficznych*.— Czego wszystkiego własne roboty okaza.

Nadto: w godzinach wolnych od Nauk wyżéy opisanych, nie ktorzy z uczniów téj Szkoły brali lekcyę *Muzyki, Fechtónków, Jeżdzenia na koniu i Tańców*,

F

20.013/1

INSTYTUT
BADAŃ LITERACKICH PAN
BIBLIOTEKA
00-330 Warszawa, ul. Nowy Świat 72
Tel. 25-68-63

F
20013
1